

straten meer klassieke feiten, terwijl Van der Ham een eigen verhaal wil vertellen. Beide overzichten zijn aangenaam leesbaar en zullen, elk op een eigen manier, voorzien in de behoefte van de onwetend geachte maar belangstellende lezer.

Het moet niet eenvoudig zijn geweest in ruim honderd bladzijden een overzicht te componeren dat bovendien alle terreinen — politiek, economie en cultuur — betreft. De auteurs hebben zich — heel verstandig — laten adviseren door gerenommeerde vakgenoten. Over de keuzes die de auteurs maakten en de verschillen die daardoor zijn ontstaan, geen kwaad woord.

De stijl is losjes en populair. Een paar voorbeelden. Bij Beliën is iemand er als de kippen bij, wordt teruggefloten, bijt in het stof, neemt de benen, weet drommels goed, heeft geen trek en pakt zijn bullen. Of iemand vindt het welletjes, speelt onder een(!) hoedje en aan het einde van het liedje springen de stoppen. Slordig is werkeloos in plaats van werkloos (3x). Bij Van der Ham zit het iemand niet lekker, laat men er geen gras over groeien, is iets een hele klus, begint het volk te morren en is Nederland ingedut.

Wie wat afgeleid raakt door dit taalgebruik, moet bedenken dat de beide overzichten niet bedoeld zullen zijn voor de lezer van de *BMGN*. Die zal misschien van de recensent willen weten of alles wel in orde is in de overzichten. Hij heeft wat gevonden. Beliën en Hoogstraten maken van Simon Stijl een predikant, dateren de oprichting van de ARP in 1879 en noemen de Spaanse griep als een van de gevolgen van de Eerste Wereldoorlog. Van der Ham vermeldt bij de schoolkwestie niet dat deze (alleen) het lager onderwijs betrof en vergroot de omissie door daarbij te spreken van leraren. Van Houten was geen minister toen hij zijn kinderwetje indiende. De Vrijzinnig Democratische Bond heet bij Van der Ham de Vrije Democratische Bond. Gelukkig dat Van der Ham geen leerboek maar een leesboek heeft willen schrijven. Hij gebruikt namenlijk soms een iets afwijkende tijdrekening: de Guldensporenslag in 1304, en de vereniging van Nederland en België in 1814.

Herman Beliën en Monique van Hoogstraten zouden, als ze een volgende druk voorbereiden, het laatste aanbevolen overzichtsboek beter kunnen schrappen. Als iemand Verweys *Geschiedenis van Nederland* gaat lezen, is al hun werk voor niets geweest.

Ondanks deze kanttekeningen waartoe een recensent nu eenmaal is geroepen, zijn het twee handzame, nuttige boekjes. Nuttig voor wie? Mensen zonder enige voorkennis — aspirant-kamerleden, gezien de ondertitel van *De Nederlandse geschiedenis in een notendop*, of toch iemand met enige voorkennis? Dan is iemand als de beppe aan wie Van der Ham zijn boek opdraagt, de aangewezen persoon.

J. J. Huizinga

R. van den Brand, e. a., *Grenzen verlegd. Een bijdrage tot de geschiedenis van Groeningen, Holithees, Maashees, Overloon, Vierlingsbeek en Vortum-Mulle* (Vierlingsbeek: Stichting 'de oude schoenendoos', 1997, 544 blz., ISBN 90 804119 1 4).

Op 1 januari 1998 viel ook de gemeente Vierlingsbeek ten offer aan bestuurlijke schaalvergroting en hield op als zelfstandige gemeente te bestaan. Ter gelegenheid daarvan verscheen dit gedenkboek, dat de geschiedenis beschrijft van het zestal dorpen dat na 1942 deel uitmaakte van deze gemeente. De conclusie na lezing is dat het een zeer divers boek is geworden, waarbij het karakter, de stijl en de diepgang van de hoofdstukken zeer verschilt.

Het eerste deel beschrijft in ruim twintig bladzijden in vogelvlucht de geschiedenis van de Prehistorie tot aan de vroege Middeleeuwen van het gebied. Ron Stevens en Jan Thijsen geven

een vlot verteld verhaal, dat een algemeen overzicht van de geschiedenis van het Maasdal en aanpalende streken biedt en zich minder specifiek verdiept in het gebied van Vierlingsbeek en omstreken. Deel twee is het meest omvangrijke van het boek. Streekhistoricus Rien van den Brand geeft daarin een beeld van de geschiedenis van omstreeks de Romeinse tijd tot 1795. Zijn verhaal is gebouwd op een grote en gedegen bronnenkennis. Dit levert op verschillende plaatsen prachtige doorkijkjes in het dorpsleven van Vierlingsbeek en omliggende dorpen op. Een mooi voorbeeld is de jarenlange vete tussen de predikant van Vierlingsbeek, Nanning de Grève, en de koster, voorzanger en schoolmeester Jan van Solingen. Volgens de predikant verwaarloosde de laatste zijn plichten door een groot deel van de tijd in de herberg door te brengen in plaats van voor de klas. Als hij zich wel liet zien gedroeg hij zich als een beul. Aan de orde liet hij zich totaal niets gelegen liggen. Als de kinderen tussen de middag op een turfvuur hun appels, knollen, wortelen en aardappels poften ontstond zo'n wanordelijke toestand dat de kinderen elkaar in het vuur duwden en sommigen pijnlijke brandwonden opliepen. Het was geen wonder dat het dorp zich tegen de onderwijzer keerde. Daarbij kwam dat op zijn kosterschap ook het nodige aan te merken viel. Des te opmerkelijker is het dat Jan van Solingen zich met dit gedrag meer dan tien jaar wist te handhaven. Pas in 1712 had hij het zo verbruud dat hij werd verbannen (95-99).

Dergelijke verhalen horen in een streekgeschiedenis thuis, maar de auteur verzuimt wel de anekdotes in een breder kader te plaatsen. Over de plaats van het onderwijs in de dorpsgemeenschap horen we verder nauwelijks iets. Zo zijn er meer plaatsen aan te wijzen waarin de auteur zijn verhaal te veel opbouwt vanuit het bronnenmateriaal, waardoor de detail dichtheid soms erg groot is en de draad van het verhaal verloren dreigt te gaan. Op plaatsen waar de auteur meer afstand van de bronnen heeft genomen en een meer doorlopend verhaal vertelt, bijvoorbeeld in het hoofdstuk 'Leven en werken / oorlog en vrede in de 17de eeuw' (179-187), wordt het verhaal veel toegankelijker.

In deel drie beschrijft Ron Stevens de geschiedenis van de Franse tijd tot de jaren zestig. Over het algemeen is dit een leesbaar en interessant deel geworden, al ontkomt de auteur er niet altijd aan om anekdotes om de anekdote te vertellen. Een voorbeeld is de gruwelijke dood van burgemeester Bovens, die in het hoofdstuk 'Het Belgisch gevaar' wordt verteld, maar geen verband lijkt te hebben met de rest van het hoofdstuk (347-348). In het hoofdstuk 'Ontginningen' komen we weer een autoritaire en eigenzinnige schoolmeester tegen waarmee de autoriteiten de nodige moeite hebben. Direct daarop volgen vijftien regels over de Overloonse steenfabriek om dan over te gaan op een ruzie tussen een tweetal wethouders van de gemeente Maashees en Overloon (390-395). Deze opsomming maakt duidelijk dat de compositie en de structuur van dit hoofdstuk niet altijd even helder zijn.

Het boek wordt afgesloten met een kort deel van de hand van de laatste burgemeester Hans Dittner over de bestuurlijke perikelen die voorafgingen aan de gemeentelijke herindeling. Het levert een boeiend inkijkje in de wisselvalligheden van de Nederlandse politiek.

De doelstelling van de initiatiefnemers was een 'toegankelijk boek' te schrijven, 'waarin de dorpskronieken chronologisch worden beschreven'(5). In het laatste opzicht is het boek zeker geslaagd. Het ontleent zijn waarde voornamelijk aan het vele materiaal dat geboden wordt en de presentatie van vele wetenswaardige details. Daardoor kan het voor velen die in de geschiedenis van de streek geïnteresseerd zijn een waardevol boek zijn. De kroniekachtige opzet, de losse structuur en de vaak grote detaïldichtheid hebben de toegankelijkheid evenwel niet altijd bevorderd. Als geschiedverhaal is het vaak te verbrokken, zodat de meeste lezers moeite zullen hebben zich een helder beeld te vormen.

H. Teitler, *De opstand der 'Batavieren'* (Verloren verleden. Gedenkwaardige momenten en figuren uit de vaderlandse geschiedenis I; Hilversum: Verloren, 1998, 86 blz., ISBN 90 6550 441 9); M. Huisman, *Mata Hari (1876-1917). De levende legende* (Verloren verleden II; Hilversum: Verloren, 1998, 85 blz., ISBN 90 6550 442 7); P. Dreiskämper, *'Redeloos, rade-loos, reddeloos'. De geschiedenis van het rampjaar 1672* (Verloren verleden III; Hilversum: Verloren, 1998, 90 blz., ISBN 90 6550 443 5); W. Th. Kloek, *Een huishouden van Jan Steen* (Verloren verleden IV; Hilversum: Verloren, 1998, 94 blz., ISBN 90 6550 444 3).

'De reeks Verloren verleden... biedt algemene, geactualiseerde informatie over de unieke geschiedenis van Nederland aan een breed, in het verleden ge[ï]nteresseerd publiek', zo luidt het begin van de toelichting bij deze nieuwe reeks. De vier erin verschenen delen zullen jaarlijks door tenminste eenzelfde aantal worden gevolgd. Ze hebben een omvang van elf of twaalf maal acht bladen; inclusief noten, een literatuurlijst en een register.

De opstand der 'Batavieren' — de Bataven mogen van Hans Teitler wel weer zo heten — begint met de wederkomst in onze streken van de Bataven dankzij de vondst van een gedeelte van een handschrift van Tacitus rond 1500. Met behulp van recente literatuur wordt de opstand van Julius Civilis beschreven. Dan volgt de positie van de Bataven in het Romeinse rijk. Tenslotte gaat het over hun terugkeer in mythische gedaante in de Nederlandse culturele en politieke werkelijkheid; te beginnen in de *Divisiekroniek* (1517) en via Hooft, Vondel en de Bataafs-Franse tijd eindigend in een toneelstuk in Amsterdam, een maand na het einde van de Duitse bezettingstijd.

Teitler laat zien dat steeds, van welk perspectief uit dan ook bekeken, de opstand van de 'Batavieren' als een strijd voor vrijheid en onafhankelijkheid werd beschouwd. Hij bevordert de toegang tot die visie en de gedegen ontmythologisering ervan door olijke terzijdes, zeer actuele bronnen en ironische citaten. Julius Civilis had één oog maar was desondanks allesbehalve kortzichtig; de Bataafse cohorten bevatten evenmin uitsluitend Bataven als FC Twente geboren en getogen Tukkers heeft. Hij laat de Batavieren een rol spelen in Voskuils *Bureau* en bij Charivarius. Op de laatste afbeelding (nr. 41) heft Wim de Bie de armen. Inmiddels leven de Bataven nog voort in merkartikelen en stripverhalen.

Een beter lot lijkt Mata Hari beschoren. Zij heeft sinds een paar jaar een eigen, geheel aan haar gewijde ruimte in het Fries Museum in Leeuwarden tot haar beschikking. En de toerist kan haar dansende beeldje in de stad aantreffen. Marijke Huisman schetst de lotgevallen van Margaretha Geertruida Zelle op haar weg van Leeuwarden via Nederlands-Indië naar Parijs. De belangstelling voor haar sluierdansen kwam voort uit die voor het mysterieuze Oosten in de tijd van de *belle époque*. De wereldoorlog betekende het einde van dit tijdperk en tevens het einde van de carrière en het leven van de wegens spionage ter dood gebrachte Mata Hari. Het contrast tussen glorie en dood heeft bijgedragen aan haar populariteit. In die zin plaatst Huisman haar 'heldin' in de categorie van Elvis Presley, Marilyn Monroe en Lady Di.

Om Mata Hari een van de 'gedenkwaardige figuren uit de vaderlandse geschiedenis' te laten zijn, heeft Huisman veel moeite moeten doen. In die geschiedenis heeft de danseres immers geen rol gespeeld. Alleen toen ze geëxecuteerd werd, kwam de diplomatie even in actie. Bovendien heeft ze weinig nagelaten en zijn de processtukken nog lang niet toegankelijk. Om haar geschiedenis aan te kleden heeft de auteur alle mogelijke gegevens en personen om haar heen verzameld. Er wordt zelfs een aantal bladzijden besteed aan het voorspel van de wereldoorlog en de oorlog zelf. De daarbij gevoegde royaal uitgevoerde afbeeldingen doen haast veronderstellen dat met Mata Hari alleen de omvang van de katernen niet gehaald kon worden.

Het rampjaar 1672 herplaatsen in de vaderlandse geschiedenis is dankbaarder werk. Stof en